

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Pedagogická podpora žáků-cizinců v základních školách

Zpráva ze šetření

Praha 2020

Národní pedagogický institut České republiky
Senovážné náměstí 872/15, 110 00 Praha 1
IČO: 45768455

Obsah

1. Úvod	3
2. Výsledky monitoringu	3
2.1 Formy podpory žáků-cizinců/OMJ	5
a) Realizace bezplatné jazykové přípravy podle §20 ŠZ	5
b) Nenárokové formy podpory žáků poskytované školou	7
c) Poskytování podpůrných opatření podle § 16 ŠZ	9
2.2 Zkušenosti učitelů z výuky	10
a) Rozdíl ve vzdělávání žáků-cizinců/OMJ na 1. a 2. stupni ZV	10
b) Používané výukové materiály a pomůcky	11
2.3 Podpora škol při vzdělávání žáků-cizinců	12
3. Shrnutí	16
Příloha 1: Používané výukové materiály a pomůcky – výběr z odpovědí	18

Připraveno v rámci projektu Společné vzdělávání a podpora škol krok za krokem –implementace akčního plánu inkluzivního vzdělávání – metodická podpora – APIV A Národní pedagogický institut České republiky – 2020

1. Úvod

Podle údajů MŠMT se ve školním roce 2018 – 2019 vzdělávalo v základních školách (ZŠ) v ČR celkem 24 026 žáků-cizinců, tj. 2,6 % z celkového počtu všech žáků ZŠ (podíl žáků-cizinců na školu činil 0,1 – 100 %, tj. 1 – 231 žáků na školu). Za žáka-cizince se považují podle §20¹ školského zákona občané Evropské unie a občané jiných zemí a jejich rodinní příslušníci.

Vedle žáků-cizinců se v českých školách vzdělávají i žáci s českou státní příslušností, kteří doma hovoří s rodiči jiným jazykem, nebo dlouhodobě žili v zahraničí, žáci s odlišným mateřským jazykem (OMJ), a proto mohou mít problémy s osvojováním českého jazyka a tím i s úspěšným zvládnutím učiva.

Monitoring pedagogické realizace podpůrných opatření pro žáky-cizince a žáky s odlišným mateřským jazykem v základních školách je součástí aktivity KA 04 Výuka češtiny jako druhého jazyka pro žáky-cizince v projektu *Společné vzdělávání a podpora škol krok za krokem – Implementace akčního plánu inkluzivního vzdělávání – metodická podpora (APIV A)*. Aktivita KA 04 je zaměřena na podporu pedagogických pracovníků při začleňování žáků-cizinců a žáků s odlišným mateřským jazykem do společného vzdělávání prostřednictvím osvojení si českého jazyka jako druhého jazyka, jako prostředku interkulturního učení a nástroje pro osvojení vzdělávacích obsahů.

Monitoring se realizoval v roce 2019 na vybraných základních školách všech krajů ČR. Základním cílem šetření bylo zjistit, jakou pomoc poskytují školy žákům-cizincům a žákům s odlišným mateřským jazykem při zvládnutí češtiny jako druhého jazyka a jak jsou využívána podpůrná opatření podle §20 a §16 školského zákona. Pozornost byla věnována také didaktické připravenosti učitelů na vzdělávání těchto žáků a jejich dalším potřebám. Šetření se realizovalo formou řízeného rozhovoru se zástupci školy (celkem 291 osob; 1,3 na školu), nejčastěji ředitele/lky školy či jeho zástupce. Z dalších pedagogických pracovníků se rozhovoru účastnili výchovný poradce, koordinátor/metodik pro žáky-cizince, koordinátor/metodik prevence či inkluze, speciální pedagog, vychovatelka, školní asistent, učitel/-ka - třídní, češtiny. Tedy pedagogové, kteří se speciálně věnují také žákům-cizincům.

Rozhovor se zaměřoval na tyto okruhy: Poskytování bezplatné vstupní jazykové podpory žákům-cizincům podle §20 ŠZ, poskytování podpůrných opatření žákům podle § 16 ŠZ (vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných), jiné formy vzdělávání a podpory žáků v ČDJ (čeština jako druhý jazyk) ve škole, příprava a potřeby učitelů vzdělávajících cizince, používané učební materiály a pomůcky.

Výsledky monitoringu byly prezentovány a diskutovány na odborném panelu projektu v únoru 2020.

2. Výsledky monitoringu

Monitoring se uskutečnil na vzorku 216 ZŠ, ve kterých se v dané době vzdělávalo celkem 6003 žáků-cizinců a přibližně 1 519 žáků s OMJ (Evidence žáků s OMJ není pro školy povinná a ne

¹ Zákon č.561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání ve znění pozdějších předpisů, zejména zákona č. 82/2015 Sb.

všechny školy tuto kategorii evidují, počet žáků s OMJ uvedla tedy pouze část šetřených škol). Z uvedeného celkového počtu 7522 žáků-cizinců a OMJ má podle vyjádření škol přibližně 28,6 % problémy se zvládnutím českého jazyka.

Základní zjišťované informace	Počet škol/ žáků	Průměr na školu/% škol
Počet škol, kde proběhlo šetření	216	
Počet účastníků rozhovoru za školu	291	1,3
Kolik žáků-cizinců navštěvuje v tomto školním roce školu?	6 003	27,8
Evidujete počet žáků s OMJ ve Vaší škole?	164	76 %
Počet žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) ve škole	1 519	12,2*
Kolik žáků-cizinců a s OMJ nezvládá učivo z důvodu nedostatečné znalosti ČJ?	2 155	10,0

* - průměr spočten jen ze škol, pro které byl uveden počet

Vzhledem k tomu, že evidence žáků s OMJ není pro školy závazná, je však významná z hlediska poskytování jazykové podpory žákům, zajímalo nás, zda a jakým způsobem školy zjišťují, kdo je žák s OMJ.

Pro identifikaci žáka s OMJ a zjišťování jeho znalostí českého jazyka se školy opírají převážně o prohlášení rodičů nebo dětí a o doklady předložené při zápisu do školy. Spíše výjimečně využívají školy nějaký diagnostický nástroj. 22 % šetřených škol speciálně nezjišťuje, kdo je žák s OMJ, 14,6 % respondentů uvedlo, že neví, kdo je žák s OMJ – koho lze označit za žáka s OMJ.

Jakým způsobem zjišťujete, kdo je žák s OMJ?	Počet škol	Podíl
Evidujete počet žáků s OMJ ve vaší škole?	164	76,0
Neeviduje	49	22,7
Způsob identifikace žáka s OMJ	178	82,4
Nevíme, kdo je žák s OMJ	26	14,6
Úvodním pohovorem s dítětem a rodiči (při zápisu)	92	51,6
Podle dokladů	40	22,5
Podle jazyka používaného v rodině	3	1,7
Vstupní diagnostikou/testem (vlastní testy, test Mety)	11	6,1
Spolupráce s MŠ	2	1,1
Na základě vstupního adaptačního 2týdenního „kurzu“	1	0,6
Doporučení PPP	3	1,7
CELKEM - četnost způsobů identifikace žáků s OMJ	210	100,0 %

2.1 Formy podpory žáků-cizinců/OMJ

Jazyková podpora žáků-cizinců/OMJ s nedostatečnou znalostí češtiny je poskytována jednak formou vstupní jazykové přípravy – jazykovým kurzem v ZŠ pověřených KÚ, jednak individuálně podle §16 školského zákona a vyhlášky č. 27/2016 Sb2. Kromě toho pomáhají školy svým žákům-cizincům/OMJ při osvojování češtiny jako druhého jazyka vlastními aktivitami a individuálním přístupem.

a) Realizace bezplatné jazykové přípravy podle §20 ŠZ

Šetření v této oblasti se zaměřilo na realizaci vstupní bezplatné jazykové přípravy, účast/neúčast žáků-cizinců v ní, její kvalitu z pohledu škol a náhradní způsob zajištění jazykové přípravy žáků-cizinců školami.

Důležitým faktorem je to, že tato forma jazykové přípravy je pro žáky nepovinná, školy ji doporučují, rozhodnutí je na rodičích žáků.

Z výsledků vyplynulo, že pouze 12,5 % ZŠ ze sledovaného vzorku je školou pověřenou krajským úřadem zajišťováním bezplatné jazykové přípravy žák-cizinců. Vlastní jazyková příprava je organizována s různou frekvencí a více se jí účastní žáci pověřené školy než žáci jiných škol. Pouze necelá třetina ostatních škol (28,6 %) posílá své žáky na jazykovou přípravu. Většina škol využívá jiné formy jazykové přípravy a podpory žáků.

Zjišťovaná informace	Počet škol/ žáků	Průměr na školu/% škol
Škola pověřená KÚ bezplatnou jazyk. přípravou ž. –cizinců podle § 20 ŠZ	27	12,5 %
V jakém rozsahu přípravu zajišťujete? (počet hodin)	27	65 hod.
Kolik žáků této školy navštěvuje bezplatnou jazykovou přípravu?	263	9,7
Kolik žáků jiných škol navštěvuje bezplatnou jazyk. přípravu v dané škole?	92	3,4
Odesíláte ž.- c. přicházející s nedost. znal. ČJ na bezplatnou jazyk. přípravu?	54	28,6 %

** - procento je určeno ze všech škol bez těch, které přípravu organizují na své škole

Jako důvod malé účasti žáků jiných škol v této formě přípravy je nejčastěji uváděna dostupnost pověřených škol a logistická náročnost zajištění účasti žáků v jazykovém kurzu (36,2 %). Pověřená škola je mnohdy vzdálena i několik desítek kilometrů, což vyvolává problém s dopravou nedospělých žáků-cizinců na výuku. Tím klesá i zájem rodičů o tyto kurzy. V menší míře je jako důvod nízké nabídky jazykových kurzů uváděna nedostatečná kapacita pověřených škol (5,2 %) a nepravidelné konání kurzů (1,4 %) vzhledem k tomu, že žáci-cizinci nastupují do školy i v průběhu školního roku. Respondenti upozorňovali také na to, že jazyková příprava v pověřené škole je náročná jak pro žáky (účast na dopoledním vyučování ve spádové škole, odpoledne v jazykovém kurzu v pověřené škole), tak organizačně i pro vysílající školu.

² Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných

Přítom školy (33,7 %) shledávají intenzivní způsob jazykové přípravy za přínosný a navrhují, aby žáci-cizinci prošli před vstupem do spádové školy nejprve povinným intenzivním jazykovým kurzem.

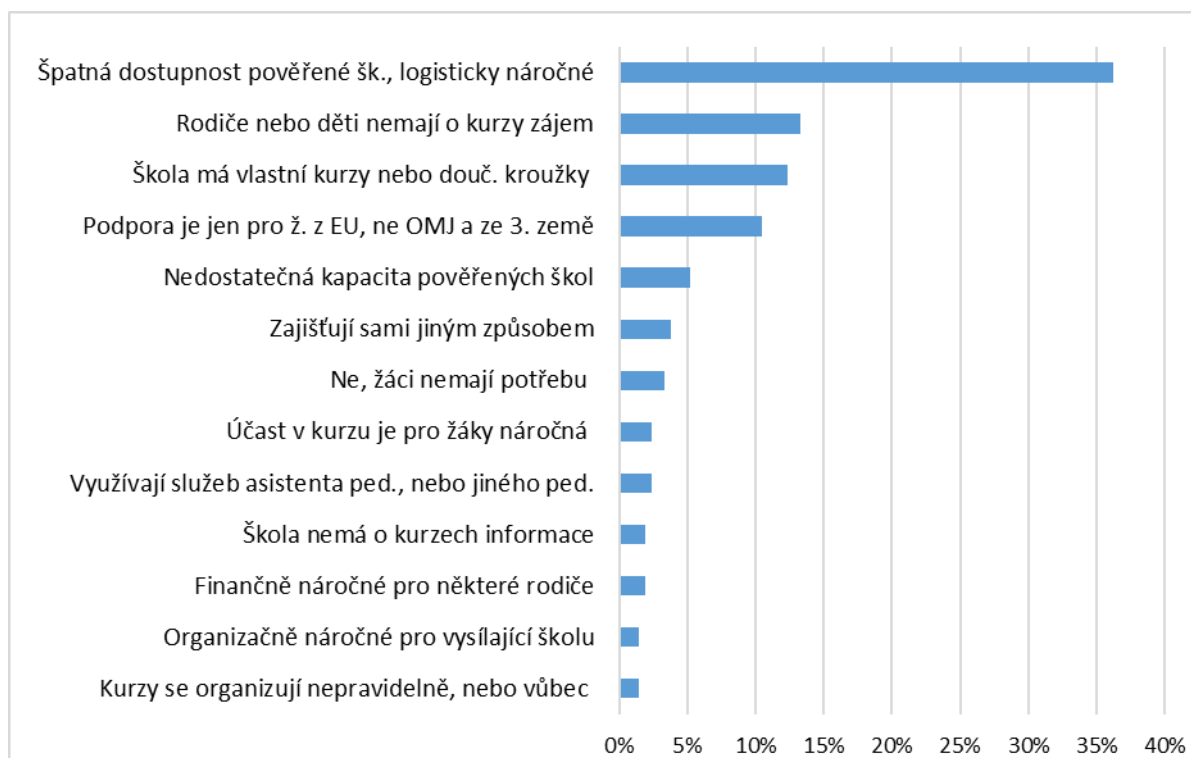
Proč škola neposílá žáky- cizince na bezplatnou jazykovou přípravu?	Počet	Podíl
Špatná dostupnost pověřené školy, logisticky náročné	76	36,2 %
Rodiče nebo děti nemají o kurzy zájem	28	13,3 %
Škola má vlastní kurzy nebo doučovací kroužky	26	12,4 %
Podpora je určena pouze pro žáky z EU, ne OMJ a ze 3. země	22	10,5 %
Nedostatečná kapacita pověřených škol	11	5,2 %
Zajišťují sami jiným způsobem	8	3,8 %
Ne, žáci nemají potřebu	7	3,3 %
Využívají služeb asistenta pedagoga, nebo jiného pedagoga	5	2,4 %
Účast v kurzu je pro žáky náročná	5	2,4 %
Finančně náročné pro některé rodiče	4	1,9 %
Škola nemá o kurzech informace	4	1,9 %
Kurzy se organizují nepravidelně, nebo vůbec	3	1,4 %
Organizačně náročné pro vysílající školu	3	1,4 %
O žádné škole nevědí	2	1,0 %
Rodiče si zajišťují sami nebo v rámci komunity	2	1,0 %
Nedostatečná časová dotace kurzu	2	1,0 %
Škola zajišťuje přímo podle doporučení PPP	1	0,5 %
Je vhodnější individuální práce se žákem ve škole	1	0,5 %
CELKEM - četnost důvodů neodesílání na jazykovou přípravu	210	100,0 %

Šetření také ukázalo, že zájem o bezplatnou jazykovou přípravu ze strany mnohých rodičů ovlivňuje rovněž to, že je dobrovolná – nepovinná. Proto někteří respondenti doporučili zlepšit/zajistit v tomto směru součinnost s rodiči a jejich zainteresovanost na účasti jejich dětí v kurzu.

Na druhé straně uvedli, že řada rodičů zajišťuje jazykovou přípravu a vzdělávání svých dětí v českém jazyce soukromě.

Možnosti bezplatné jazykové přípravy v pověřené škole nevyužívají ani některé školy, které samy aktivně organizují různé jazykové kurzy a jiné aktivity podporující žáky-cizince (12,4 % monitorovaných škol).

Proč škola neodesílá ž.- c. s nedostatečnou znalostí ČJ na bezplatnou jazykovou přípravu?

b) Nenárokové formy podpory žáků poskytované školou

Jazykovou přípravu žáků-cizinců/ OMJ přicházejících do české ZŠ zajišťují školy ve značné míře vlastními vzdělávacími aktivitami. Nejčastěji se jedná o různé formy výuky češtiny jako druhého jazyka, individuální nebo skupinové doučování (doučovací kroužky), jazykové kurzy (adaptační, letní, prázdninové). K tomu školy využívají jednak programy podporované MŠMT (24 % škol), krajskými nebo městskými orgány samosprávy (např. Magistrát a městské části hl. m. Prahy), jednak spolupráci a nabídku různých neziskových organizací podporujících začleňování cizinců i firem zaměstnávajících cizince.

Pokud se týká doučování, které patří k nejvíce využívaným formám (d. kroužky 31, %; individ. d. 14,0 % škol), organizují některé školy, zpravidla s větším počtem žáků-cizinců/OMJ, i více kroužků najednou podle ročníků. Součástí doučování bývá podle potřeb žáků také příprava na vyučování. Doučování vedou různí pedagogové (učitel - lektor ČJ, asistent pedagoga, speciální pedagog, logoped aj.), ve vyšších ročnících zapojují některé školy i učitele oborových předmětů s cílem osvojení základní terminologie oboru.

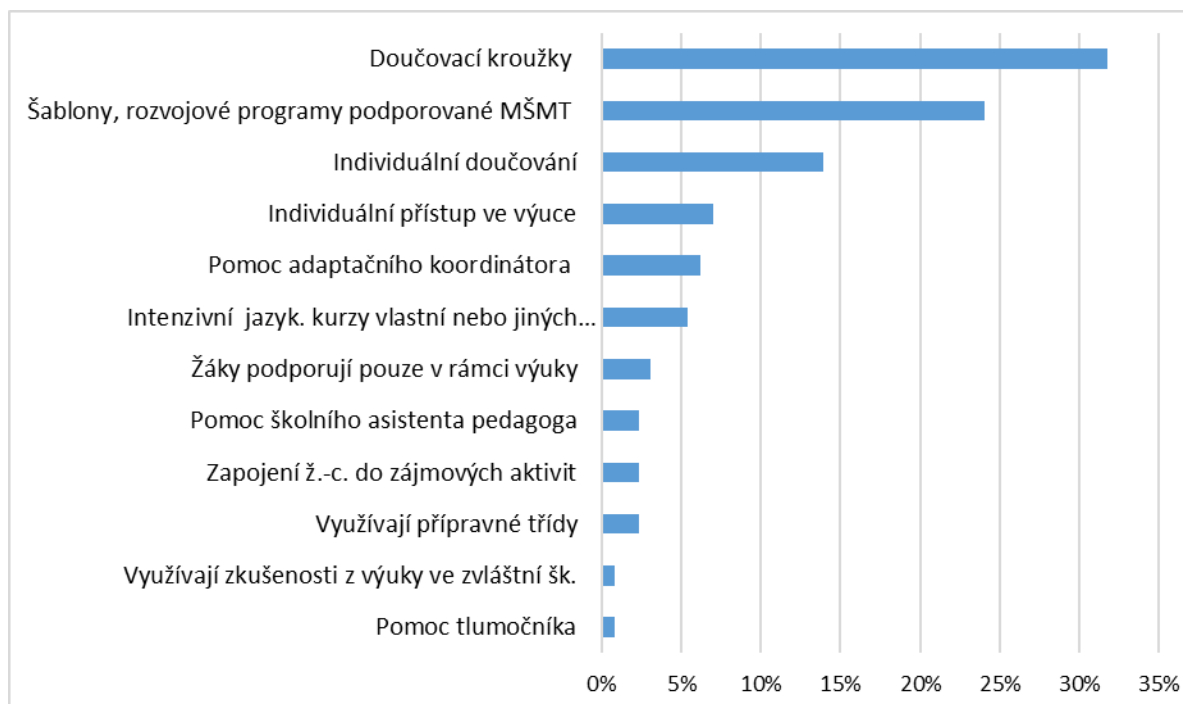
Pozitivně hodnotily školy (6,2 %) služby adaptačního koordinátora, které začal nabízet školám NIDV (NPI ČR).

Jako přínosné označilo několik respondentů zapojení žáků do zájmových volnočasových aktivit a soutěží nebo pobyt v družině. Pro zlepšení spolupráce s rodiči a vytvoření multikulturního prostředí organizují některé školy v rámci školy nebo komunity poznávací kulturní aktivity.

Je nutno uvést, že často se jedná o kombinaci různých forem podpory.

Jaký jiný druh jazyk. přípravy/podpory zajišťujete přímo u Vás ve škole?	Počet	Podíl
Doučovací kroužky	41	31,8 %
Šablony, rozvojové programy podporované MŠMT	31	24,0 %
Individuální doučování	18	14,0 %
Individuální přístup ve výuce	9	7,0 %
Pomoc adaptačního koordinátora	8	6,2 %
Intenzivní jazykové kurzy vlastní nebo jiných organizací	7	5,4 %
Žáky podporují pouze v rámci výuky	4	3,1 %
Využívají přípravné třídy	3	2,3 %
Zapojení žáků-cizinců do zájmových aktivit	3	2,3 %
Pomoc školního asistenta pedagoga	3	2,3 %
Pomoc tlumočnicka	1	0,8 %
Využívají zkušenosti z výuky ve zvláštní škole	1	0,8 %
CELKEM - jiný druh jazykové přípravy ve škole	129	100,0 %

Jaký jiný druh jazykové přípravy/podpory zajišťujete přímo u Vás ve škole?

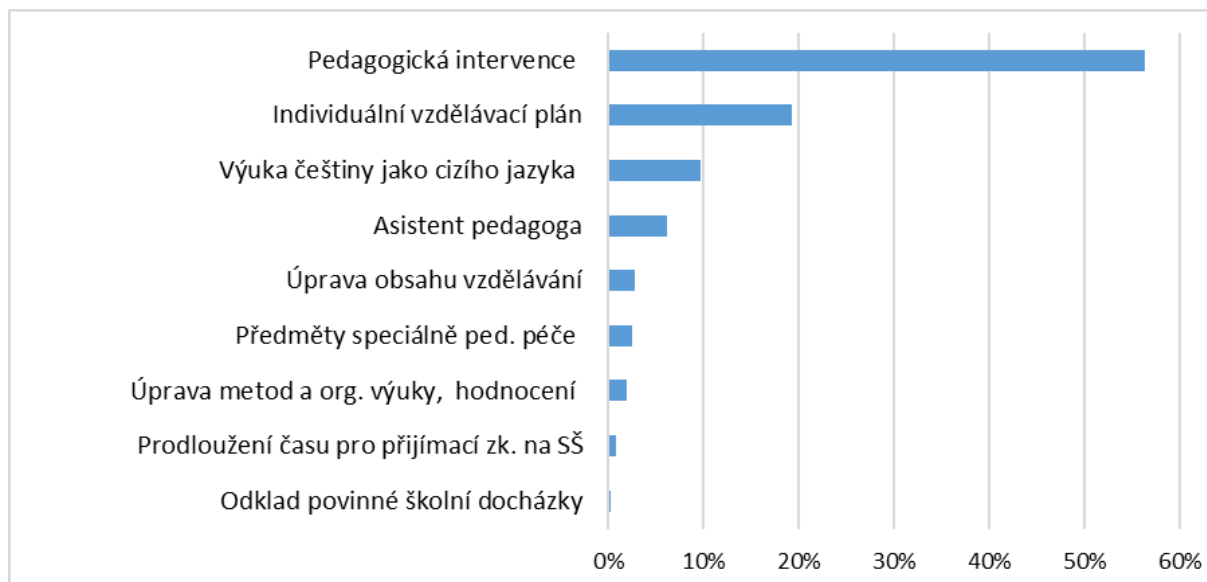

c) Poskytování podpůrných opatření podle § 16 ŠZ

Podpůrná opatření 2. a 3. st. byla ŠPZ přiznána 473 žákům-cizincům/OMJ (2,2 na školu). V rámci podpůrných opatření ŠPZ nejčastěji doporučilo pedagogickou intervenci (doučování, navýšení hod. češtiny) - 56,4 % a individuální vzdělávací plán – 19,3 %. Navýšení počtu hodin českého jazyka jako druhého jazyka bylo doporučeno 144 žákům (0,7 %) - obvykle v rámci pedagogické intervence. 22 žákům (6,2%) byla doporučena pomoc asistenta pedagoga; celkově se však asistenti pedagoga zapojují do výuky těchto žáků daleko více, zejména je oceňován přínos “dvojazyčných asistentů”.

Jaká jiná podpůrná opatření ŠPZ doporučilo?	Počet	Podíl
Pedagogická intervence	199	56,4 %
Individuální vzdělávací plán	68	19,3 %
Výuka češtiny jako cizího jazyka	34	9,6 %
Asistent pedagoga	22	6,2 %
Úprava obsahu vzdělávání	10	2,8 %
Předměty speciálně pedagogické péče	9	2,5 %
Úprava metod a organizace výuky, hodnocení	7	2,0 %
Prodloužení času pro přijímací zkoušky na SŠ	3	0,8 %
Odklad povinné školní docházky	1	0,3 %
CELKEM - jiná doporučená podpůrná opatření	353	100,0 %

Jaká jiná podpůrná opatření ŠPZ doporučilo?

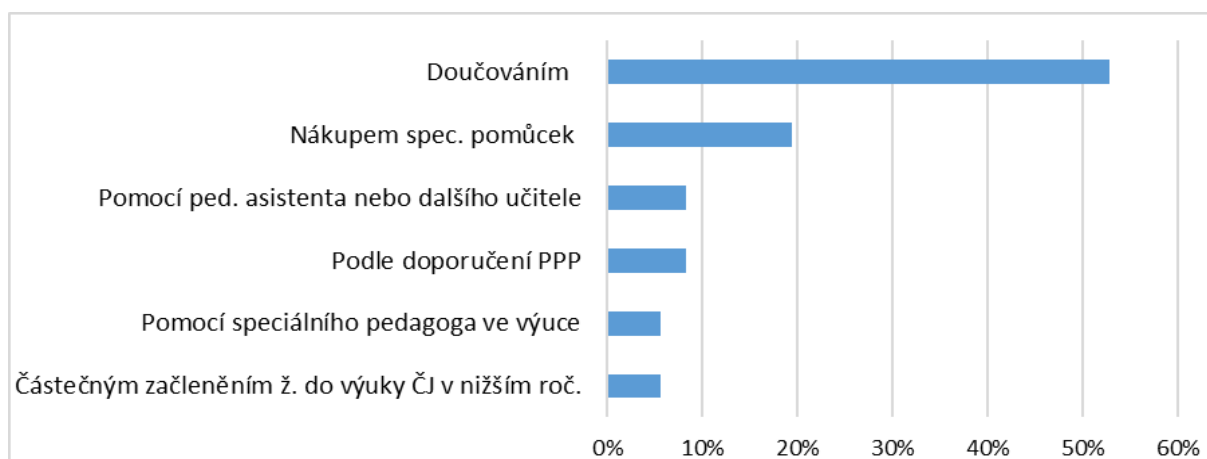

Doporučená podpůrná opatření školy zajišťují nejčastěji individuálním doučováním (52,8 %) a nákupem speciálních pomůcek (19,4 %).

Důležitý je i způsob realizace podpůrných opatření podle § 16 ŠZ

Jak je realizujete?	Počet	Podíl
Doučováním	19	52,8 %
Nákupem speciálních pomůcek	7	19,4 %
Podle doporučení PPP	3	8,3 %
Pomocí pedagoga asistenta nebo dalšího učitele	3	8,3 %
Částečným začleněním žáků do výuky ČJ v nižším ročníku	2	5,6 %
Pomocí speciálního pedagoga ve výuce	2	5,6 %
CELKEM - realizovaná jiná doporučená podpůrná opatření	36	100,0 %

Jak školy realizují podpůrná opatření podle § 16 ŠZ

2.2 Zkušenosti učitelů z výuky

a) Rozdíl ve vzdělávání žáků-cizinců/OMJ na 1. a 2. stupni ZV

Další téma šetření bylo zaměřeno na zjištění, nakolik se liší výuka češtiny jako druhého jazyka u žáků-cizinců/OMJ na 1. a 2. stupni ZV. Většina respondentů (69,8 %) se shoduje v tom, že z hlediska vyučovacích metod a způsobu podpory žáků výrazné odlišnosti nejsou.

Liší se významně přístupy a podpora žáků- cizinců/OMJ na 1. a 2. st.?	Počet	Podíl (%)
Ano, liší	20	15,5
Významně se neliší	90	69,8
Nedokážu posoudit	19	14,7
CELKEM	129	100,0 %

Mírně více respondentů považuje za náročnější vzdělávání na 2. stupni, zejména pro nové žáky vyšších ročníků – zvl. 8. a 9. roč., kdy se žáci mají připravit pro přijímací řízení na střední škole. Projevuje se zde negativně i to, že je zde více vyučovacích předmětů a žáci si musí osvojit i základní odborné vyjadřování v češtině, více učitelů a složitější organizace výuky. Dva respondenti uvedli jako výhodu znalost některého cizího jazyka (*V diskusi na odborném panelu zaznělo, že by se na žáky-cizince mělo od začátku hovořit pouze česky, aby si jazyk osvojili rychleji.*). Zároveň se u některých žáků projevuje malá motivovanost ke vzdělávání v české škole, ale i nezáměr některých rodičů, ostýchavost nebo obtížné vyjadřování žáka před cizím kolektivem.

Podle jiných respondentů je třeba poskytovat větší podporu žákům na 1. stupni, neboť žáci se musí adaptovat na dvě pro ně nová prostředí (sociálně kulturní a školní). Na druhé straně jsou tito žáci i jejich rodiče více motivováni, žáci se snáze adaptují, mají méně vyučovacích předmětů, jednoho - dva učitele/-lky. Při výuce se více využívají hry a jiné aktivizační metody. Rozdíl spatřují také v tom, že je potřeba rozvíjet jiné dovednosti: 1. st. mluvení a osvojení slovní zásoby, 2. st. čtení, samostatné písemné i ústní vyjadřování nejen v předmětu český jazyk a literatura, ale i v dalších předmětech včetně zvládnutí jejich učiva.

V této souvislosti upozornili respondenti na to, že žáci-cizinci, kteří nastoupili do posledních ročníků ZŠ, zvl. 8. nebo 9., nejsou připraveni zvládnout požadavky jednotných přijímacích zkoušek v oborech SŠ ukončených maturitní zkouškou, které jako absolventi české ZŠ musí vykonat³.

Jako podnět, i když statisticky nevýznamný, bylo uvedeno nahradit u žáků-cizinců /OMJ další cizí jazyk výukou češtiny, možnost dělit třídu se žáky-cizinci/OMJ ve výuce češtiny na skupiny, navýšit počet hodin výuky českého jazyka pro žáky-cizince/OMJ o jednu hodinu (vždy 1x).

b) Používané výukové materiály a pomůcky

V monitoringu bylo také zjišťováno, které materiály pro výuky žáků s nedostatečnou znalostí češtiny školy využívají a zda vytvářejí vlastní materiály a pomůcky.

Respondenti uvedli širokou škálu učebnic a učebních pomůcek i vlastních materiálů.

Pokud se týká učebnic a učebních pomůcek pro výuku ČDJ učitelé využívají kromě standardních učebnic a pracovních sešitů češtiny pro ZŠ (i učebnic pro nižší ročníky) výukové materiály a pomůcky pro předškoláky a přípravné ročníky, učebnice češtiny pro cizince, zábavné knížky, hry a jiné pomůcky pro děti-cizince vydávané různými nakladatelstvími nebo institucemi podporujícími začleňování cizinců a publikované na jejich webových portálech, nebo materiály získané v kurzech dalšího vzdělávání (Příloha č. 1).

Kromě toho školy často vytvářejí vlastní pomůcky. Nejčastěji pracovní listy, slovníčky (i obrázkové), kartičky na slovní zásobu, tabulky, jazykové a jiné přehledy.

³Žákům-cizincům, kteří absolvovali základní vzdělání v zahraničí, lze v přijímacím řízení prominout na základě žádosti podle § 20, odst. 4 školského zákona jednotnou zkoušku z českého jazyka. V takovém případě si ředitel školy ověří znalost českého jazyka pohovorem. Žáci s OMJ mohou mít na doporučení ŠPZ uzpůsobeny podmínky přijímacího řízení podle § 16 ŠZ.

2.3 Podpora škol při vzdělávání žáků-cizinců

Výuku češtiny jako druhého jazyka a přípravu nových žáků-cizinců/OMJ na výuku zajišťují vedle pověřených učitelů češtiny také jiní pedagogové – asistent pedagoga/školní asistent, speciální pedagog, popř. logoped, učitel jiného předmětu aj. Ovšem ne všichni pedagogové, kteří pracují se žáky-cizinci a vyučují češtinu jako druhý jazyk (vč. aprobovaných učitelů českého jazyka), jsou seznámeni s didaktikou češtiny jako druhého jazyka. Znalostí metodických přístupů k výuce češtiny jako druhého jazyka disponuje celkem 514 učitelů ze 192 škol (2,7 na školu - průměr je spočten ze 192 škol, kde uvedli konkrétní čísla vč. 0); dalších 22 škol uvedlo, že tyto znalosti mají všichni učitelé ve škole.

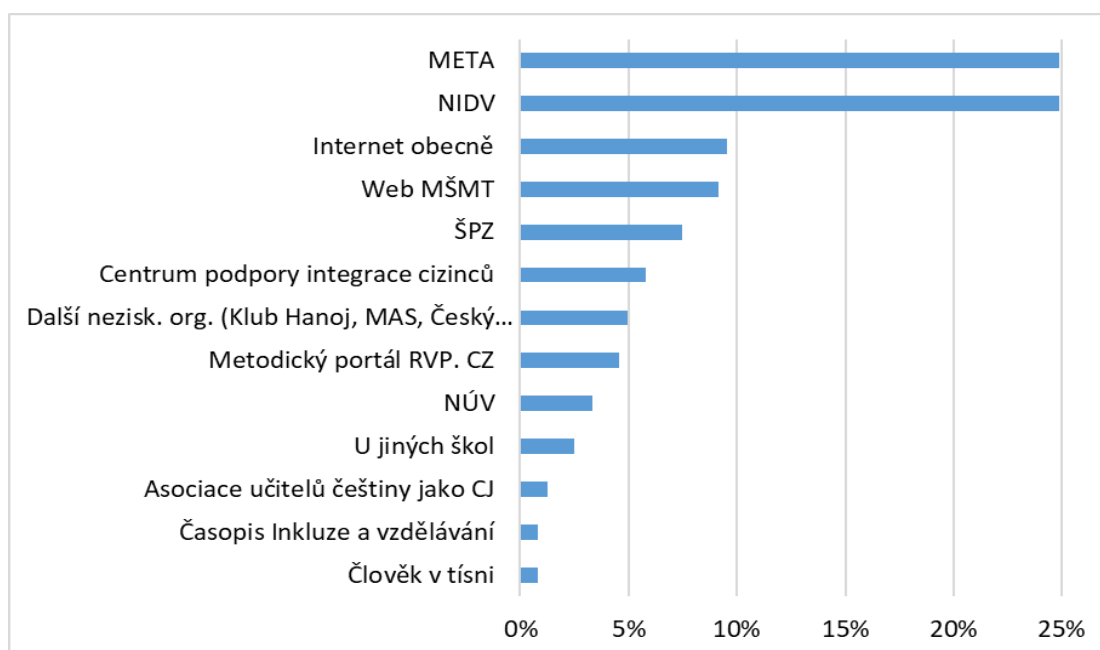
Zároveň 20,9 % škol doporučuje zavést didaktické kurzy pro učitele češtiny i jiných předmětů vzdělávajících žáky-cizince/OMJ. Další respondenti uvádějí potřebu podpořit školy kvalifikovanými učiteli, asistenty pedagoga nebo lektory češtiny, tlumočníky nebo překladateli; v případě lektorů, tlumočnicků nebo překladatelů i na dobu určitou (dočasně) dle potřeby (tlumočníky i na telefonu pro rychlou komunikaci s rodiči žáků).

Kde hledáte informace a pomoc?

Potřebné informace a pomoc týkající se vzdělávání žáků-cizinců získávají učitelé jednak v kurzech pořádaných NIDV (NPI ČR) a jinými institucemi, jednak na různých webových portálech. Jako zdroj školy nejvíce využívají informace poskytované o. p. s. META, NIDV (NPI ČR), MŠMT, ŠPZ, ale i regionální instituce podporující začleňování cizinců.

Kde hledáte informace k výuce žáků-cizinců/OMJ?	Počet škol	Podíl (%)
META	60	24,9 %
NIDV	60	24,9 %
Internet obecně	23	9,5 %
Web MŠMT	22	9,1 %
ŠPZ	18	7,5 %
Centrum podpory integrace cizinců	14	5,8 %
Další nezisk. org. (Klub Hanoj, MAS, Český západ, Diakonie, F Point aj.)	12	5,0 %
Metodický portál RVP. CZ	11	4,6 %
NÚV	8	3,3 %
U jiných škol	6	2,5 %
Asociace učitelů češtiny jako CJ	3	1,2 %
Časopis Inkluze a vzdělávání	2	0,8 %
Člověk v tísni	2	0,8 %
Celkem - četnost druhů zdrojů informací	241	100,0 %

Kde učitelé hledají informace k výuce žáků-cizinců/OMJ?

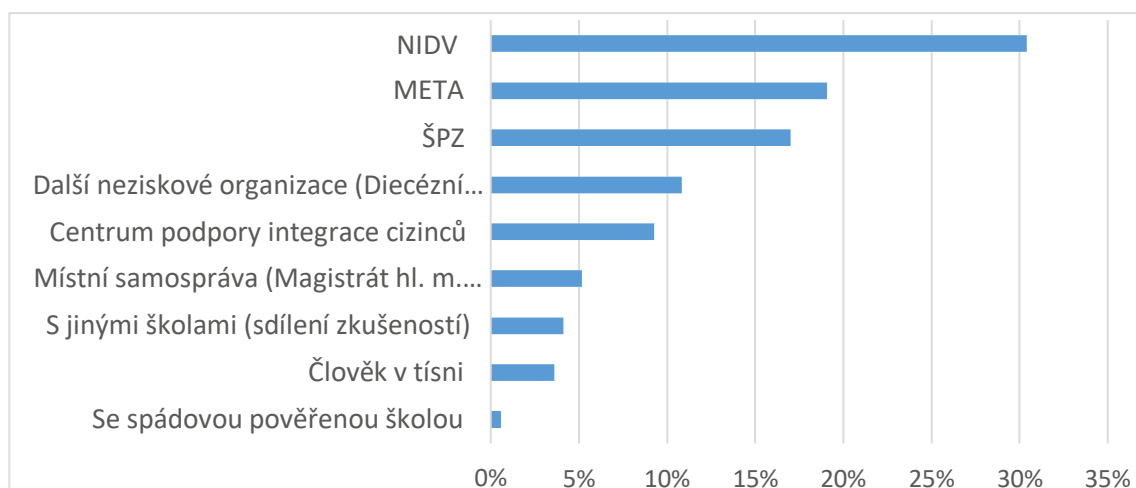

Uvedené instituce podporují školy také přímo formou kurzů pro žáky, svými informačními, metodickými, výukovými materiály a pomůckami, nabídkou konzultací a jinými formami spolupráce.

Šetření potvrdilo, že významnou nestátní institucí, která se angažuje v podpoře integrace žáků-cizinců a pomoci školám, je META, o. p. s. a její webové portály. Pozitivně je třeba hodnotit také spolupráci škol s regionálními organizacemi podporujícími začleňování cizinců.

Se kterými organizacemi nejčastěji spolupracujete?	Počet škol	%
NIDV (NPI ČR)	59	30,4 %
META	37	19,1 %
ŠPZ	33	17,0 %
Centrum podpory integrace cizinců	18	10,8 %
Místní samospráva (Magistrát hl. m. Praha, MÚ, KÚ)	10	9,3 %
Další neziskové organizace (Diecézní Charita, Tady a teď, KCVJŠ Plzeň aj.)	21	5,2 %
S jinými školami (sdílení zkušeností)	8	4,1 %
Člověk v tísni	7	3,6 %
Se spádovou pověřenou školou	1	0,5 %
Celkem - četnost druhů zdrojů informací	194	100,0 %

Se kterými organizacemi školy nejčastěji spolupracují při vzdělávání žáků-cizinců?

Další potřeby školy

Šetření také zjišťovalo, jakou podporu by školy vzdělávající cizince potřebovali. Na předních místech se jednoznačně umístil požadavek povinného vstupního jazykového kurzu pro žáky-cizince/OMJ (33,7 %), zajištění výuky kvalifikovanými učiteli a další vzdělávání pedagogických pracovníků (27,9 %).

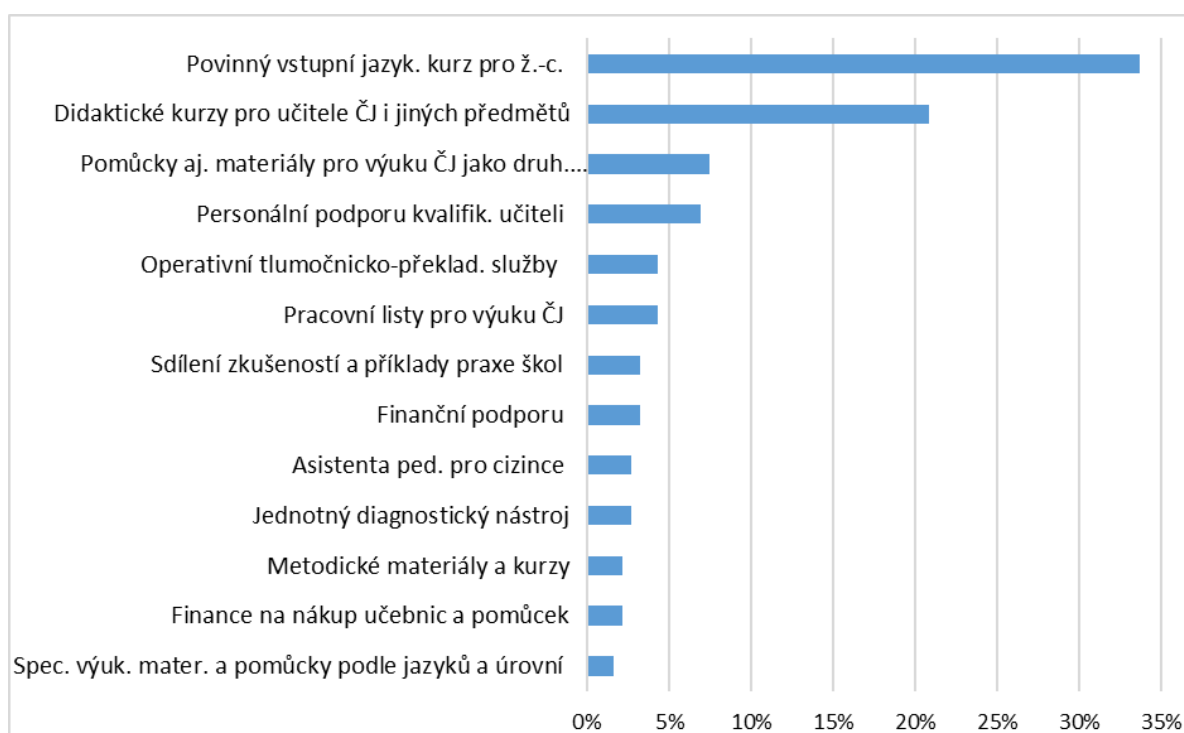
Jako další formy podpory uváděli respondenti materiály a pomůcky (vč. digitálních) pro výuku češtiny jako druhého jazyka, diagnostický nástroj pro ověření jazykových znalostí žáků i různé formy služeb školám.

Dále respondenti uváděli, i když v menší míře, potřebu finanční podpory na nákup učebnic a pomůcek a na odměnu učitelům vzdělávajícím žáky-cizince/OMJ, zejména ve školách s vyšším počtem cizinců.

Jakou podporu pro výuku žáků-cizinců/OMJ byste potřebovali?	Počet	Podíl
Povinný vstupní jazykový kurz pro žáky-cizince	63	33,7 %
Didaktické kurzy pro učitele ČJ i jiných předmětů	39	20,9 %
Pomůcky aj. materiály pro výuku ČJ jako druhého jazyka	14	7,5 %
Personální podporu kvalifikace učitelů	13	7,0 %
Pracovní listy pro výuku ČJ	8	4,3 %
Operativní tlumočnicko-překladačské služby	8	4,3 %
Finanční podporu	6	3,2 %
Sdílení zkušeností a příklady praxe škol	6	3,2 %
Jednotný diagnostický nástroj	5	2,7 %
Asistenta pedagoga pro cizince	5	2,7 %
Finance na nákup učebnic a pomůcek	4	2,1 %
Metodické materiály a kurzy	4	2,1 %

Speciální výukové materiály a pomůcky podle jazyků a úrovní	3	1,6 %
Aplikační programy vč. videí pro výuku ČJ	2	1,1 %
DVPP v cizích jazycích	2	1,1 %
Finance na navýšení počtu hodin výuky ČJ	2	1,1 %
Dvojjazyčné jazykové tabulky	1	0,5 %
Vyšší počet hodin ČJ pro žáky s OMJ	1	0,5 %
Možnost dělit třídu se žáky-cizinci na výuku ČJ	1	0,5 %
CELKEM - četnost požadavků na různé formy podpory výuky cizinců	187	100,0 %

Jakou podporu pro výuku žáků-cizinců/OMJ by školy potřebovaly?

3. Shrnutí

Monitoring poskytování pedagogické podpory ve vzdělávání žáků-cizinců a žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) se uskutečnil na vzorku 216 ZŠ ze všech krajů, ve kterých se v dané době vzdělávalo celkem 6003 žáků-cizinců a přibližně 1 519 žáků s OMJ. Z uvedeného celkového počtu žáků má podle vyjádření škol přibližně 28,6 % problémy se zvládnutím českého jazyka.

Pro výuku českého jazyka jako druhého jazyka u žáků-cizinců a jejich začleňování do vzdělávání realizují školy různé formy jazykové přípravy a podpory. Nejčastěji se jedná o individuální nebo skupinové doučování (doučovací kroužky), jazykové kurzy (adaptační, letní, prázdninové). K tomu školy využívají jednak programy podporované MŠMT (24 % škol), krajskými nebo městskými orgány samosprávy, jednak spolupráci a nabídku různých neziskových organizací podporujících začleňování cizinců nebo firem zaměstnávajících cizince.

Bezplatnou jazykovou přípravu pro žáky-cizince podle §20 školského zákona zajišťuje pouze 12,5 % škol pověřených KÚ; tuto možnost využívá necelá třetina ostatních škol. Důvodem je nejčastěji špatná dostupnost pověřených škol a logistická náročnost zajištění účasti žáků v jazykovém kurzu (36,2 %). Špatná dostupnost pověřených škol a dobrovolnost účasti v kurzech jsou častou příčinou také nízkého zájmu ze strany zákonných zástupců žáků. V menší míře je jako důvod nízké nabídky jazykových kurzů uváděna nedostatečná kapacita pověřených škol (5,2 %) a nepravdivé konání kurzů (1,4 %) vzhledem k tomu, že žáci-cizinci nastupují do školy i v průběhu školního roku. Jazyková příprava je náročná i pro žáky (účast na dopoledním vyučování ve spádové škole, odpoledne v jazykovém kurzu v pověřené škole), organizačně pro vysílající školu a často i pro zaměstnané rodiče žáků. Na druhé straně školy (33,7 %) považují tuto formu jazykového vzdělávání za přínosnou a doporučují, aby ji absolvovali povinně všichni žáci-cizinci.

Pokud se týká poskytování podpůrných opatření podle §16 školského zákona, byla podpůrná opatření 2. a 3. st. přiznána 473 žákům-cizincům/OMJ (2,2 na školu). Nejčastěji se jednalo o pedagogickou intervenci (doučování, navýšení hod. češtiny) - 56,4 % a individuální vzdělávací plán - 19,3 %. Navýšení počtu hodin českého jazyka jako druhého jazyka bylo doporučeno 144 žákům (0,7 %) - obvykle v rámci pedagogické intervence.

Pro výuku češtiny jako druhého jazyka využívají učitelé širokou škálu výukových materiálů a pomůcek podle úrovně jazykových dovedností žáků. Sami si ale také často pomůcky vytvářejí - nejčastěji pracovní listy, kartičky na rozvoj slovní zásoby, gramatické přehledy, slovníčky. I přes širokou nabídku různých učebnic češtiny pro cizince uváděli někteří respondenti potřebu vhodných učebnic a pomůcek. Svědčí to spíše o nedostatečné informovanosti škol v této oblasti.

Z hlediska náročnosti vzdělávání žáků-cizinců/OMJ na jednotlivých stupních neshledává 69,9 % škol zásadní rozdíly mezi 1. a 2. stupněm. Mírně více respondentů považuje za náročnější vzdělávání na 2. stupni. Zejména upozorňují na to, že žáci, kteří nastoupí do 8. a 9. roč., se nestačí kvalitně připravit na přijímací zkoušky do střední školy, zvl. dle jednotného zadání.

Jako zdroj informací a efektivní formu pomoci při realizaci jazykové přípravy žáků využívají školy nabídku a aktivity různých organizací podporujících začleňování cizinců s celostátní nebo regionální působností - jejich webové portály, kurzy pro žáky i učitele, různé informační,

metodické, výukové materiály a pomůcky, možnosti konzultací. Podle výpovědí se školy nejčastěji obracejí na NIDV (NPI ČR), o.p.s META a ŠPZ.

Zjišťované informace	Počet škol/ žáků	Průměr na školu/% škol
Počet škol, kde proběhlo šetření	216	
Počet účastníků rozhovoru za školu	291	1,3
Kolik žáků-cizinců navštěvuje v tomto školním roce školu?	6 003	27,8
Evidujete počet žáků s OMJ ve Vaší škole?	164	76 %
Počet žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) ve škole.	1 519	12,2*
Kolik ž.-c. a s OMJ nezvládá učivo z důvodu nedostatečné znalosti ČJ?	2 155	10,0
Škola pověřená KÚ bezplat. jazyk. přípravou ž. –cizinců podle § 20 ŠZ	27	12,5 %
V jakém rozsahu přípravu zajišťujete? (počet hodin)	27	65 hod.
Kolik žáků této školy navštěvuje bezplatnou jazykovou přípravu?	263	9,7
Kolik žáků jiných škol navštěvuje bezplatnou jazyk. přípravu v dané škole?	92	3,4
Odesíláte ž.- c. přicházející s nedost. znal. ČJ na bezplatnou jazyk. přípravu?	54	28,6%**
Kolika ž. – c. /OMJ byla ŠPZ přiznána podpůrná opatření 2. a 3. stupně?	473	2,2
Kolika ž.- c./OMJ doporučilo ŠPZ navýšení počtu hod. ČJ jako druhého jaz.?	144	0,7 %
Liší se významně přístupy a podpora žáků- cizinců/OMJ na 1. a 2. st.?	82	0,4
Kolik učitelů vaší školy je seznámeno s konceptem výuky ČJ jako 2. jaz.?	514	2,7***

* - průměr spočten jen ze škol, pro které byl uveden počet

** - procento určeno ze všech škol bez těch, které přípravu organizují na své škole

*** - průměr je spočten ze 192 škol, kde uvedli konkrétní čísla - vč. 0, dále 22 škol uvedlo všichni

Příloha 1: Používané výukové materiály a pomůcky – výběr z odpovědí

Pro možnost získání více informací o materiálech či jejich získání byly dohledány odkazy, často jsou použity odkazy do vyhledavačů, které umožňují nejen o knize získat podrobnější informace, ale i vyhledat nabídku s nejnižší cenou nebo místně vhodnou pro přímý nákup či odběr bez platby za dopravu.

- Domino. Český jazyk pro malé cizince 1, 2 (učebnice, pracovní sešit, metodika). Škodová, S. a kol. Wolters Kluwer ČR, a. s. 2010, 2012. <https://www.zbozi.cz/hledani/?q=%E2%80%A2%20Domino.%20%C4%8Cesk%C3%BD%20jazyk%20pro%20mal%C3%A9%20cizince>
- LOGICO PICCOLO - učební systém pro předškolní stupeň MŠ a pro 1. stupeň základních a speciálních škol. Mutabene. <https://www.mutabene.cz/>
- Chcete mluvit česky? Remediosová H., Čechová E. Harry Putz. <https://www.heureka.cz/?h%5Bfrazek%5D=Chcete+mluvit+%C4%8Desky>
- Povídám, povídáš o ..., Pěnkavová H., Košťálová H. Edika 2014. <https://www.albatrosmedia.cz/tituly/22314226/povidam-povidas-o/>
- Logochvilky aneb náměty na kolektivní jazykové chvílky. Infra. <https://www.infracz-eshop.cz/product/logopedie/logochvilky-/21098>
- Hravé učení s abecedou. Infra. <https://www.logopedie-vendy.cz/pracovni-sesity-a-listy/hrave-uceni-s-abecedou/>; https://www.infracz-eshop.cz/product/elektronicke-publikace-pro-zs/e-book_hrave-uceni-s-abecedou/21012
- Šimonovy pracovní listy. Pokorná V. Portál. <https://www.heureka.cz/?h%5Bfrazek%5D=%E2%80%A2%09%C5%A0imonovy+pracovni%C3%AD+listy.+Pokorn%C3%A1+V.+Port%C3%A1l>
- Čtenářské tabulky – cvičení pro dyslektiky. Zelinková Olga; <https://www.zelinkova.cz/index.php/publikace> (nutno zadat do vyhledávače)
- Psaní mě baví - Cvičení pro žáky s dyslexií na 2. stupni. Zelinková Olga. <https://www.zelinkova.cz/index.php/publikace> (nutno zadat do vyhledávače)
- Rozlišování krátkých a dlouhých samohlásek. Cvičení sluchové analýzy a syntézy. Rozlišování slabik dy – di, ty – ti. Zelinková Olga. <https://www.zelinkova.cz/index.php/publikace> (nutno zadat do vyhledávače)
- Zvládneš českou mluvnici? Janáčková Zita, Šichová Věra. Nová škola, s. r. o. 2011. <https://ucebnice-online.cz> (Multimediální interaktivní učebnice)
- Čeština pro cizince A1, A2. Nová škola, s. r. o. <https://ucebnice-online.cz>
- Česky prosím. Cvejnová Jitka. https://www.cupress.cuni.cz/ink2_ext/index.jsp?include=autorTituly&id=116422
- Zábavný pravopis. Nováková Iva. Portál. https://ucebnice.heureka.cz/zabavny-pravopis-ivanakova_2/
- Procvičujeme psaní velkých písmen. Pracovní sešit pro 7. - 9. ročník, Bičanová Lenka., Nová škola, s. r. o., 2013. <https://ucebnice-online.cz>

- Pravopisné pětiminutovky. Bradáčová Lenka a kol. Alter, 2016. <https://www.heureka.cz/?h%5Bfrazek%5D=%E2%80%A2%09PravopisnC3%A9+p%4%9Btiminutovy.+Brad%C3%A1%C4%8Dov%C3%A1+Lenka+>
- Zvládneš českou mluvnici? Janáčková Zita., Nová škola, s. r. o. 2011. <https://ucebnice-online.cz>
- Cvičebnice k učebnicím českého jazyka. Seifertová Alice. BLUG 2011. <https://www.heureka.cz/?h%5Bfrazek%5D=%E2%80%A2%09Cvi%C4%8Debnice+k+u%C4%8Debnic%C3%ADm+%C4%8Desk%C3%A9ho+jazyka>
- Obrázkový slovník, Dudek Adolf, Librex. <https://www.megaknihy.cz/naucne/67216-obrazkovy-slovník-1-99-let.html>
- Kouzelné čtení, elektronická Albi tužka. <https://www.zbozi.cz/hledani/?q=%E2%80%A2%20KouzelnC3%A9%20%C4%8Dten%C3%AD,%20elektronick%C3%A1%20Albi>
- Čtu a vím o čem. Pracovní sešit. Nováková I. Portál. <https://www.zbozi.cz/vyrobek/ctu-a-vim-o-cem-pracovni-sesit-k-rozvíjení-cteni-s-porozumením-iva-novakova/>
- Žijeme v Česku, umíme česky (učebnice, pracovní sešit v ruské, anglické, španělské a vietnamské mutaci). Kopczyková-Dobešová VI., Petr Trněný – Aladin 2015, 2016. [BDijeme%20v%20%C4%8Cesku,](https://www.zbozi.cz/vyrobek/zijeme-v-cesku-umime-cesky)
- Logopedické pexeso a obrázkové čtení B-P-N-D-F-V-K., B. Pávková, Brno: Computer Press. <https://www.megaknihy.cz/pedagogika/56904-logopedicke-pexeso-a-obrazkove-cteni.html>
- Tabulky s gramatikou v mongolštině, ukrajinštině, vietnamštině; www.inkluzivniskola.cz
- Pracovní sešity češtiny pro nácvik pravopisu a gramatiky. <https://www.dumknihy.cz/vyhledavani?search%5Badvanced%5D>
- PC – interaktivní program prvouka. https://dum.rvp.cz/vyhledavani/fulltext2.html?q=prvouka&s_x=0&s_y=0&rvpSearchScope=module&z=rvp&pg=5
- Dětské časopisy, audiokazety, videa - youtube, omalovánky, puzzle, didaktické hry (např. Albi V kostce, dějové posloupnosti....., Brainbox - Moje první obrázky, Pohádky, Slovní expres, Dobble, Přečtu ti, mami, Elektronická školička, Hezky česky!), pohádky, říkanky aj.
- Pracovní karty s číslicemi a obrázky osob, zvířat, věcí denní potřeby
- Vystřihovánky na slovíčka (např. oblékací panenky pro slovní zásobu)

společné vzdělávání a podpora škol krok za krokem
implementace akčního plánu inkluzivního vzdělávání
metodická podpora

Národní pedagogický institut ČR
Senovážné nám. 872/25, 110 00 Praha
1 (DIČ) IČO: (CZ)45768455

Projekt APIV A je spolufinancován Evropskou unií.